

*Հայիկ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
Հուսինե ԵՆԳՈՅԱՆ*

ԶՈՒԳԱԶԵՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԳՐԱԲԱՐԻ ՈՒՂՂԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Հոլովական գուգաձևությունները պայմանավորված են լեզվի քերականական կառուցվածքի յուրահատկություններով: Սովորաբար դրանք ի հայտ են գալիս սեռական հոլովում, երբ բառը քերականական միևնույն իմաստն արտահայտելու համար կարող է ստանալ հոլովական տարբեր թեքություններ (հոլովիչներ), ինչպես՝ *Գնելայ-Գնելոյ (ա-ն), մահու-մահուան (ու-ան), բիրու-բիրոյ (ու-ն), վնասի-վնասու (ի-ու), աղանդոյ-աղանդի (ո-ի), զորաց-զորուց (ա-ու), բերդից-բերդաց (ի-ա), աստեղց – աստեղաց (թ-ա)* և այլն:

Գրաբարի հոլովական գուգաձևությունները որոշակի առանձնահատկություն են դրսևորում նաև ուղղական հոլովում, երբ բառերը՝ որպես ելակետային թեքական միավորներ, հանդես են գալիս հնչյունային-հնչյունափոխական տարբերակներով կամ հիմքի փոփոխակներով:

Այդ կարգի գուգաձևությունները հանդիպում են գոյականի թե՛ կանոնավոր և թե՛ անկանոն հոլովումներում:

Ա. Կանոնավոր հոլովումների գուգաձևությունները կարելի է խմբավորել ըստ պարզ և խառը հոլովատիպերի և ըստ արտաքին ու ներքին թեքումների:

1. Ա արտաքին հոլովման պատկանող գոյականների գուգաձևություններ:

Հին հայերենում այս հոլովմամբ թեքվում են հատուկ անունները: Լեզվաբանական գրականության մեջ նշվում է, որ «գրաբարի Ա պարզ հոլովումը 5–րդ դարում վերջին փուլում էր գտնվում: Ա պարզ հոլովումը լեզվի ամենահին շրջանից հայ մտածողության մեջ կենդանի է եղել, կենդանի է առ այսօր»¹:

Ա արտաքին հոլովման պատկանող բառերն ուղղական հոլովում ի հայտ են բերում հնչյունային - հնչյունափոխական տարբերակներ. Յուդա// Յուդաս, Մին// Մինա, Մասիք// Մասիք, Արամայիս// Արմայիս, Վարդան// Վարդ, Մաբայ// Մաբա:

Հնչյունափոխական տարբերակներ են ի հայտ գալիս հատկապես հունական *-աս, -էս, -ոս, -իաս, -իոս, -իս* հնչյունակապակցություններով ավարտվող հատկանունների ելակետային ձևերում (ուղղական հոլովում). Եգրաս/Եգրա/Եգր, Եսայիաս/ Եսայիա/Եսայի, Նեեմիաս/ Նեեմիա/Նեեմի, Մատաթիաս /Մաթիա/ Մատաթի, Լիսիաս/Լիսիա/Լիսի, Զաքարիաս/ Զաքարիա/ Զաքարի, Պիթագորաս/ Պիթագոր, Աբիաս/ Աբիա/ Աբիու, Հերակլէս/ Հերակլ, Սոկրատէս/ Սոկրատ, Աքիլլէս/ Աքիլլէս, Յովհաննէս/ Յովհան, Յակոբոս/ Յակոբ, Արքեղայոս/ Արքեղաոս, Մենեղաոս/ Մենեղայոս, Հովերոս/ Հովեր, Երոդոտոս/Երոդոտ, Մակարիոս/ Մակարի/ Մակար, Գեորգիոս/ Գեորգ, Դովեդիանոս/ Դովեդր և այլն:

¹ Տե՛ս Առաքելյան Վ., Գրաբարի քերականություն, հ. 1, Ձևաբանություն, Եր., 2008, էջ 21:

Այսօրինակ փոխառություններից –աս-ով ավարտվող հատկանունները (որպես կոչական) կորցնում են –ս-ն. Ագրիպպա// արքա՝յ Ագրիպպա, իսկ –ոս-ով վերջացող հատուկ անունները հնչում են է-ով. Տիմոթեոս/ ո՛վ Տիմոթեէ, Պետրոս/ ո՛վ Պետրէ, Պաղոս/ ո՛վ Պաղէ, այդպես նաև՝ Աղեքսանդրոս// Աղեքսանդրէ, Փիլիպպոս/ Փիլիպպէ, Անտիգոնոս/ Անտիգոնէ, Ղազարոս/ Ղազարէ, Կոռնելիոս/ Կոռնելիէ, Գրիգորիոս/ Գրիգորիէ և այլն:

Ըստ Ա. Բագրատունու «այլազգի հասարակ անուանք ինչ՝ իբրև յատուկ համարեալք ըստ այն իսկ և հոլովին ընդ սովին հոլովմամբ», հմմտ. կասի/ կասիա (ծառի անուշահոտ կեղև կամ խոտ), հիւղ (հիւղայ// հիւղեայ-սեռ)// հիւլէ/ հիւղէ (հիւլէի// հիւղէի- սեռ) (տարր, փոշի)²:

2. Ա ներքին հոլովման պատկանող գոյականների գուգաձևություններ:

Այս հոլովումը նույնպես կենսունակ է գրաբարում. ուղղական հոլովում կողք կողքի համագոյակցող ձևեր են առկա թե՛ եզակի, թե՛ հոգնակի թվում:

Որոշ գոյականներ եզակի ուղղականում հանդես են գալիս անհնչունափոխ և հնչունափոխված (և ձայնորդի անկումով) տարբերակներով, ընդ որում դրանք միաժամանակ հիմքային տարբերակներ են. կողմն/կողմ, սերմն/սերմ, կռունկն/ կռունկ, խուփն/խուփ, կրունկն/կրունկ/ կրուկ, խորձն/ խուրձ³, կոտիմն/ կոտիմ/ կոտեմ, եռանդն/եռանդ, ծունկն// նաև՝ ծունգն/ ծունկ/ նաև՝ ծունգ, սրունկն/ սրունկ/ սրուն/ նաև՝ սրունգն/ սրունգ և այլն:

Եզակի ուղղականում առկա են ձևաբանական-հնչունափոխական այլ տարբերակներ նույնպես. ջայլեամն/ջայլամն, գեղեարդն/գեղարդն, ծիծեառն/ ծիծառն (եա//ա) // ծիծեռն (ա//թ), մրջիմն/ մրջին, ասեղն/ ասիղն (ե//ի), թէկն/ թեկն (է//ե), պաշտամն/ պաշտոն (աւ//օ), եղունգն/ եղունկն (զ//կ), ոլոռն/ ոլեռն (ո//ե), Մաթենիկ// Մաթինիկ (է//ի), խուժդն / խիժդն (ու//ի), անուսումնութիւն / անուսմնութիւն (ու//ը) և այլն:

Հմմտ. նաև ձևաբանական-բառակազմական հետևյալ տարբերակները. անսիրելիութիւն/ անսիրութիւն (ել//թ), ամբարհաւաճութիւն / ամբարհաւաճումն (-ութիւն/- ումն), գարուն / գարնային / գարնայնի (-ային/ -այնի), այդպես նաև՝ ձմեռն/ ձմերային/ ձմերանի/ ձմերայնի, ամառն/ ամարայնի, աշուն/ աշնայնի/ աշնանի և այլն⁴:

Հոգնակի թվում ևս առկա են հոլովական տարբերակներ. հոգնակիի կազմավորման այդ անմիօրինակություններն իմաստային տարբերակում առաջ չեն բերում⁵: Մասնագիտական գրականության մեջ նշվում է. «Ինչպես հին

² **Բագրատունի Ա.**, *Հայերեն քերականութիւն ի պէտս զարգացելոց, Վենետիկ, 1852, էջ 15:*

³ Հին մատենագրության մեջ խուրձ ձևով է հանդիպում. բացառությամբ Հ. Աճառյանի «Հայերեն արմատական բառարանի», որում խուրձն ձևով է նշված, մյուս բոլոր բառարաններում խուրձ ձևով է բերված (հմմտ. **Առաքելյան Վ.**, նշվ. աշխ., էջ 29):

⁴ Բացառությամբ գարուն, ամառն, աշուն, ձմեռն ձևերի, մյուսները պատկանում են Ո հոլովման:

⁵ Հմմտ. ունկն գոյականի հոգնակիի հետևյալ ձևերը. ունկունք (ամանի կանթեր), ականջք (կենդանու ականջներ): Ինչպես տեսնում ենք, տարահիմք այս կազմություններում առկա են նաև իմաստային տարբերություններ, թեպետև նույն ունկն գոյականը հին գրական հայերենում եզակի ձևով կարող էր արտահայտել ոչ միայն «կենդանու ականջ» նշանակու-

գրական հայերենում, այնպես էլ ետգրաբարյան հայերենում եզակի ձևը (եզակի ուղղականի ձևը) կարող է հոգնակիակազմ հիմք դառնալ նույն տեսքով կամ ենթարկվել հնչյունաբանական, ձևաբանական (նաև հնչյունաբանական-ձևաբանական) վերակազմավորումների, հայերենում առավել շատ են հնչյունաբանական վերակազմավորումները»⁶:

Ա ներքին թեքման ենթարկվող բառերը, հոգնակի ուղղականում և ձայնորդից առաջ ստանալով ու կամ ա ձայնավորները, ունենում են –ունք կամ –անք վերջավորությունները: Հմմտ. սերմունք/սերմանք, կողմունք/կողմանք, մահունք / մահուանք:

Հանդիպում են նաև արտաքին և ներքին թեքման օրինաչափություններ դրսևորող զուգահեռ ձևեր. ռունգք// ռնգունք, եղերք/ եղերունք, ծաղիկք/ ծաղկունք, փայլակք/ փայլակունք:

Զուտ հոլովական-հնչյունափոխական տարբերակներ են՝ լիստունք/լստունք, սրունք/սրնկունք/ սրօնք, մրջմունք/ մրջինք, նոնունք// նոունք: Վերջավորությունների տարբերակներով են հանդես գալիս սերմանք//սերմանիք զուգաձևությունները:

3. Ի արտաքին հոլովման գոյականների զուգաձևություններ:

Այս հոլովման գոյականների զուգահեռ ձևերը հազվադեպ են հանդիպում գրաբարում. հմմտ. հասկանվանական հետևյալ տարբերակները. Սաուղ/ Շաուղ, Արսենիոս/ Արսէն/ նաև՝ Արսենի⁷, Հումերոս/Հումեր/Հումերոն, Անտոնիոս/Անտոն, Եւսեբիոս/ Եւսեբէս, Գայէն/Գային, Բարսեղ/ Բարսիղ, Ազարիա/ Ազարեայ:

Հմմտ. ձևաբանական- հնչյունափոխական տարբերակները հասարակ անունների եզակի ուղղականում. կայան/կայեան, ախոյան/ախոյեան, ընծայ/ընծայ, նշոյլ/նշոյղ, լեզոն/ լեզովն/ լեզոն⁸, թերիակե/ թիրակե, հիւղ/ հիւղեայ/ հիւղե/ հիւլե, ճաւ/ ճօշ// ջօշ (կրծքի գրահ), վաչ/ վաչէ (ծածկած սայլ), երախայ/ երեխայ, հսկայ/ սկայ, յակինթ// յակինդ// նաև՝ յակունդ// յակինթոս և այլն:

Ի հոլովման ենթարկվող բառերի դեպքում ևս գրաբարում հոգնակի ուղղականում –ք-ն հանդես է գալիս որպես հոլովակերտ և հոգնակիակերտ մասնիկ. «Ինչպես որ հնդեվրոպականում հոգնակիակազմությունը և հոլովակազմությունն արտահայտության միջոցներով համընկնում են, իբրև տիպիկ թեքական լեզուներին հասուն կերևոյթ, այնպես էլ գրաբարում այդ այդպես է: Սակայն հնդեվրոպական թվակազմության – հոլովակազմության բազմաթիվ զուգորդումների հանդեպ գրաբարն ունի այդ կազմավորումների համեմատաբար պարզեցված

թյունք, այլն «ամանի կանթ» իմաստը (հմմտ. Պետրոսյան Հ., Գոյականի թվի կարգը հայերենում, Եր., 1972, էջ 86-87: Զահուկյան Գ., Հին հայերենի հոլովման սիստեմը և նրա ծագումը, Եր., 1959, էջ 105-106):

⁶ Տե՛ս Պետրոսյան Հ., նշվ. աշխ., էջ 15:

⁷ Վերջինս նույն ձևով և՛ ուղղական է, և՛ սեռական (տե՛ս Բազրատունի Ա., նշվ. աշխ., էջ 22):

⁸ Զուգահեռաբար հանդես է գալիս Ի// Ի-Ա (խառն) արտաքին հոլովումներով:

տիպաբանություն»⁹:

4. Ու արտաքին հոլովման պատկանող գոյականների գուգաձևություններ:

Այս հոլովման գոյականների ուղղականի տարբերակային ձևերը հազվադեպ են թե՛ եզակի, թե՛ հոգնակի թվում. ընդ որում եղածներն էլ հիմնականում հանդես են գալիս հոլովման փոխանցումներով. բեհեզ / բեհեզ (ոյ, ոց // ի, ազ), կազմուած / կազմած (ոյ, ոց, // ի):

Ու հոլովման է ենթարկվում *էրէ* բառը, որը եզակի այս ձևին գուգաձև ունի ձևաբանական – հնչյունական *էրէ* տարբերակը: Հմմտ. նաև ձմերային / ձմերայնի գուգաձևերը: Դիտարկենք գուգաձևություններն այս հոլովմանը պատկանող գոյականների հոգնակի թվում. բուրք / բլբք, հայք / հայեր, մարդք / մարդիկ:

Այսօրինակ ձևերը նույնպես հատկանշվում են տարբեր հոլովիչներով թեքվելու հանգամանքով, ինչպես նաև գործածության անհամարժեքությամբ: Ընդ որում, այդ կարգի (հոգնակիակերտների) տարբերությունները գրաբարում հազվադեպ են. «երկձև-բազմաձև հոգնակիները բացի նրանից, որ գործածության հաճախականությամբ համարժեք չեն, ունեն նաև այն բնորոշ գիծը, որ յուրաքանչյուր ձև շատ հաճախ հետևում է որևէ համակարգային կառուցվածքի: Առանձին բառերի մեջ եղած հոգնակիակազմության բազմաձևությունը ենթադրում է անցումային վիճակ, վերջիվերջո դրանք նս հետևում են որևէ կայունացած կառուցատիպի»¹⁰:

5. Ու արտաքին հոլովման պատկանող գոյականների գուգաձևություններ:

Եզակի և հոգնակի ուղղականում սակավ են հանդիպում տարբերակային քերականական ձևերը: Հասուկ անուններում ի հայտ եկող գուգաձևություններ են՝ Յովհաննես / Յովհան, Յովսէփ / Յուսէփ:

Հմմտ. նաև եզակի հետևյալ երկձևությունները. աղուէս/աղուես (է/ե հնչյունափոխական տարբերակներով): Հոգնակի թվում բարք/բարոյք տարաձևությունները տարբեր հոլովումների պատկանելու ներունակություն են դրսևորում (բարք- ուց, -ուք / - իոք // բարոյք - ից, -իւք)՝ հանդես բերելով նաև իմաստային տարբերություններ:

6. Ե ներքին հոլովման պատկանող բառերի գուգաձևություններ:

Այս հոլովման բառերի ուղղականում հանդիպում են –իւր / - եր մասնիկով վերջավորվող (ձևաբանական-հնչյունական) ձևեր եզակի ուղղականում. ալիւր / ալեւր, աղբիւր / - աղբեւր, եղջիւր / եղջեւր, եղտիւր / եղտեւր // նաև ` աղտիւր / աղտեւր: Հմմտ. գուգաձև հետևյալ ձևերը հոգնակի թվում. բանակատեղք / բանակտեղք, աղբիւրք / աղբեւրք:

7. Ի – Ա խառն արտաքին հոլովման գոյականների գուգաձևություններ¹¹:

Այս հոլովման բառերը մասնավորաբար եզակի ուղղականում են դրսևորում գուգաձևություններ, որոնք ձևաբանական-հնչյունափոխական բնույթի են:

⁹ Տե՛ս *Պետրոսյան Հ.*, նշվ. աշխ., էջ 118- 119:

¹⁰ Հմմտ. *Պետրոսյան Հ.*, նշվ. աշխ., էջ 146:

¹¹ Գրաբարում Ո – Ա խառն արտաքին հոլովման պատկանող բառերի ուղղական և հայցական հոլովներում գուգաձև ձևեր մեծ մասամբ չեն հանդիպում:

Հմմտ. անդեորդ / անդետորդ / անդիորդ / անդուորդ (նախրապան), անդրավար // անդրուար / անդրուվար (1. գույզ ձի կամ ջորի՝ կառքին լծած, 2. լծված կառք, 3. խաբող օձ), գառագիղ / գառագեղ (1. մետաղե վանդակ, 2. բանտ), կինճ / կինջ (վայրի արու խոզ), մօրու / մորու (մորուք), յակինթ // յակինթոս, սալամբ / սալամ (անտառահավերի ցեղին պատկանող թռչուն), ծնօղ / ծնող, սալար / սաղար (գորագլուխ, դեկավար), սակուր / սակր և այլն:

Հանդիպում են Ի – Ա արտաքին // ներքին հոլովման օրինաչափություններ դրսևորող հոգնակի հետևյալ զուգահեռ ձևերը. քուրմք / քրմանք / քրմունք : Հմմտ. նաև հոգնակի հետևյալ տարաձևությունները. պարիսպք // պարսպունք, նապաստակք/ նապաստակունք, ճրագք / ճրագունք, սարկաւագք / -սարկաւագունք և այլն:

Ըստ Հ. Պետրոսյանի՝ գրաբարում շատ քիչ է պատահում, երբ միևնույն հիմքը տարբեր հոգնակիակերտների հետ զուգորդվի: Մակայն հանդիպում են մասնավոր կազմավորումներ, երբ երկձև հոգնակի ունենք մի դեպքում բուն հոգնակերտով, մյուս դեպքում՝ «հավաքական» հոգնակերտով, թեև դրանք գործածության հաճախականությամբ համարժեք չեն¹²: Այս իմաստով հատկանշական է հոգնակի հետևյալ եռաձևությունը. եպիսկոպոսք / եպիսկոպոսունք / եպիսկոպոսեան:

8. Ի – Ա խառը ներքին թեքման գոյականների զուգաձևություններ:

Այս դեպքում զուգաձևությունները ի հայտ են գալիս հատկապես հոգնակի ուղղականում: Հայտնի է, որ գրաբարում Ն ձայնորդով ավարտվող մեկուկեսականի բառերը հոգնակի ուղղականում բառավերջում բաղաձայնների կուտակումից խուսափելու համար ստանում են ի կամ ու ձայնավորները՝ այսպիսով, հոգնակի ուղղականում հանդես բերելով –ինք // - ունք (երբեմն՝ - անք) վերջավորությունները:

Հմմտ. եղինք/եղունք, անձինք/անձունք, քրտինք/քրտունք, գառինք/գառունք, խաշինք/խաշունք, թոռունք/թոռանք, ազինք / ազունք¹³, վեհագինք/վեհագունք, հարսինք/հարսունք: *Ձեռն* գոյականի հոգնակին է՝ ձեռք//(հազվադեպ) ձեռինք:

9. Ո – Ա խառն արտաքին հոլովման գոյականների զուգաձևություններ:

Ուղղական հոլովում այսօրինակ զուգաձևություններ քիչ են հանդիպում: Մասնավորաբար հանդիպում են եզակի ուղղականում. Վարդանուհի / Վարդուհի, աստուածուրհի / աստուածուհի:

Բ. Անկանոն կամ զարտուղի հոլովման բառերը նույնպես ուղղական հոլովում ցուցաբերում են զուգաձևություններ: Այդ բառերը շեղվում են գոյականին հատուկ հոլովման կանոններից՝ ցուցաբերելով հոլովական անկանոնություն: Վերջինս դրսևորվում է նրանով, որ հոլովական ձևերում այդ բառերը ենթարկվում են հնչյունական անսովոր փոփոխությունների. նրանց «հոլովիչները» նույնանում են արմատի ձայնավորների հետ:

¹² Տե՛ս *Պետրոսյան Հ.*, նշվ. աշխ., էջ 145:

¹³ Ազն – ազինք (սերունդներ, ցեղեր) // ազունք (ազնվական մարդիկ): Հոգնակի թվում ակնհայտ են ինչպես ձևային, այնպես էլ իմաստային տարբերությունները:

Հմմտ. եզակի ուղղականում հոլովական – հնչյունական հետևյալ զուգաձևությունները. գեղ/զիղ/զեաղ/զեղ, հաւր/հօր, մաւր/մօր, եղբաւր/եղբօր, աւր/օր:

Հմմտ. հոգնակի ուղղականի քերականական զուգաձևությունները. քորք / քեռիք / քոյրք / քուերք, հայրք / հարք, մայրք / մարք, զեաւղք / զեւղք:

Մասնագիտական գրականության մեջ նշվում է, որ *կին, տիկին* բառերի հոգնակիի պես հոլովվում են – այք, - եայք, -անք, -եանք հոգնական անանցներով կազմվածները¹⁴: Հմմտ. այգեստանք / այգեստանեայք, աղախնայք / աղախնեայք, միջերկրեայք / միջերկրայք, հոխտորայք / հոետորայք (հմմտ. եգ. ուղղ. հոխտոր / հոետոր), վաներեայք / վաներայք, պուետայք / պուետեայք Ադամեանք / Ադամանք, Նոյեանք / Նոյանք, Մարիամանք / Մարեմանք¹⁵, գրեան / գրեանք, խարկանք / խարք:

Ուղղական հոլովում զուգաձևություն են դրսևորում հոգնակերտ այլ մասնիկներով կազմված բառերը¹⁶. արմատիք / արմտիք, գահինք / գահք, աստեղունք / աստղունք, երիցունք/երիցունիք, անուանք/անուանի, աւագանի /աւագայնի, կանայք/ կանանի, մեհենանի/մեհեանի, գահոյք / գահոյանի, վանեար / վաներ, բանեար/բաներ¹⁷, խրձներ / խրձեր, չարեր / չարիք, քարք / քարեր, ազգք / ազգեր, գայք /գայեր, արտորայ /արտորեայ, վանորայ /վանորեայ (հմմտ. նաև վանորայք /վանորեայք), զեղօրեայք / զեղօրեք, տանիք / տանեստան և այլն:

Ըստ Ա. Բագրատունու՝ հոգնակիի այսօրինակ դրսևորումները հոլովվում են «եզական ձայնի», սակայն «ձայնի եզականք, մերթ և այլք և յոգնականավերջք, լինին երբեմն և առ բուն հինսն կրկին հոգնակի»¹⁸:

Այսպիսով՝

1. Հին հայերենի ուղղական հոլովում առկա են քերականական – ձևաբանական զուգաձևություններ, որոնք բնութագրվում են բառայթի հնչյունային-հնչյունափոխական տարբերակներով կամ հիմքի փոփոխակներով:

¹⁴ Հմմտ. **Աբեղյան Մ.**, Գրաբարի քերականություն, Երկեր, հ. 2, Եր., 1974, էջ 774:

¹⁵ Հմմտ. նաև Աղեքսանդրացիք / Աղեքսանդրեանք, Դարեհացիք / Դարեհեանք // Դարեհիք / տե՛ս **Բագրատունի Ա.**, նշվ. աշխ., էջ 53/:

¹⁶ Հավաքականության իմաստ արտահայտող գրաբարյան հոգնակերտ մասնիկների մասին հանգամանորեն տե՛ս **Աբրահամյան Ա.**, Գրաբարի ձևաբանություն, Եր., 1976, էջ 20: **Խաչատրյան Լ., Թոսունյան Գ.**, Գրաբարի դասագիրք, Եր., 2004, էջ 24-25, **Համբարձումյան Վ.**, Գրաբարի ինքնուսույց, Եր., 2004, էջ 44:

¹⁷ - Եր վերջավորության առումով լեզվաբանական գրականության մեջ նշվում է, որ վերջինս առավել շատ տաղաչափական նկատառումով է գործածվում գրաբարում (տե՛ս **Բագրատունի Ա.**, նշվ. աշխ., էջ 48):

Ընդհանրապես ուղղականում հոգնակիակազմության այսօրինակ տարաձևությունները կարելի է դասել ձևաբանական-ռճական (գործառական) զուգաձևությունների շարքին:

¹⁸ Ա. Բագրատունին անդրադառնում է նաև հոգնակիի այլևայլ կազմություններին. հմմտ. – ութին անանցով կազմված գոյականները՝ հոգնակիության իմաստով. գերութիւն /գերիք, մարդկութիւն/մարդիկ, զինուորութիւն (ք)/զինուորք, յանցաւորութիւն/յանցաւորք, ընտանութիւն/ընտանիք, գայթակղութիւն/ գայթագղեայք, աշակերտութիւն/աշակերտք, քահանայութիւն/քահանայք, թագաւորութիւն/թագաւորք, առաքելութիւն/առաքեայք, վարդապետութիւն/վարդապետք, հայրապետութիւն/հայրապետք, կուսութիւն/ կուսանք:

Երբեմն հոգնակիի իմաստ արտահայտվում է գոյականների կրկնությամբ. ազգ ազգ // ազգք և այլն (տե՛ս **Բագրատունի Ա.**, նշվ. աշխ., էջ 49):

2. Գրաբարի ուղղական հոլովում զուգաձևություններ ի հայտ են գալիս թե՛ հասարակ անունների և թե՛ հատկանունների շրջանակներում, ընդ որում, հին հայերենի գոյականի համակարգում տարբերակվում են թե՛ զուտ ձևաբանական, թե՛ ձևաբանական – հնչյունափոխական տարբերակներ: Մասնավոր դեպքերում ի հայտ են գալիս նաև ձևաբանական – բառակազմական, ձևաբանական – ռճական (գործառական), ինչպես նաև ձևաբանական- շարահյուսական տարբերակներ:
3. Գոյականի ուղղական հոլովում ձևաբանական զուգաձևություններ են դրսևորում ինչպես պարզ և խառը, ներքին և արտաքին, այնպես էլ անկանոն հոլովումների պատկանող բառերը: Զուգաձևությունների հաճախադեպության առումով առանձնանում են հատկապես Ա արտաքին և Ա ներքին հոլովումների բառերը:
4. Հոլովական զուգաձևությունների առումով ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ հին հայերենում հոլովի և թվի քերականական կարգերը դրսևորվում են միևնույն կառուցատիպերով. Հոլովական տարբերակներում արտացոլվում են եզակի – հոգնակի հակադրության իմաստները:

ПАРАЛЛЕЛИЗМЫ В ИМЕНИТЕЛЬНОМ ПАДЕЖЕ ГРАБАРА

___ *Резюме* ___

___ *Л. Хачатрян, Л. Енгоян* ___

В статье рассматриваются параллелизмы в именительном падеже грабара, различаются их типы по регулярному и нерегулярному спряжению.

Регулярные спряжения проводятся по группам простых и смешанных видов падежа и по внешним и внутренним склонениям. Простые склонения: внешнее склонение А (Մալիւր-Մալիւր), внутреннее склонение А (ջալլեամն-ջալլամն), внешнее склонение И (Հոմերոս-Հոմեր), внешнее склонение ВО (ձմերային-ձմերայնոյ), внешнее склонение У (բարբ-բարբոյր), внутреннее склонение Е (աղբիւր-աղբեր).

Смешанные склонения: смешанное внешнее И- А склонение (քուրմք-քրմանք-քրմունք), смешанное внутреннее склонение И-А (ազիւր-ազունք), смешанное внешнее склонение ВО-А (Վարդանուհի-Վարդուհի).

В нерегулярных склонениях параллелизмы рассматриваются в единственном числе именительного падежа (գեւ / գիւ / գեաւ / գեօ, հաւր / հօր, մաւր / մօր, եղբաւր / եղբօր, ար / օր) и во множественном числе именительного падежа (քոք / քեօք / քոյք / քեւք).

Տեղեկություններ հեղինակների մասին

Խաչատրյան Լայիկ Մնացականի - ք. գ. դ, Խ. Աբովյանի անվ. ՀՊՄՀ

հայոց լեզվի և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոն,

E-mail: linguala51@mail.ru

Լուսինե Աշոտի Ենգոյան - Խ. Աբովյանի անվ. ՀՊՄՀ հայոց լեզվի

և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոն,

E-mail: yengoyan-lusine@mail.ru